

STX

STUDENTEREKSAMEN

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

SAMFUNDSFAG A

2. del

Udleveres efter 40 minutter

Mandag den 9. december 2024

Kl. 9.00-15.00

Regler og regulering

Opgavernes spørgsmål *med* bilag.

Dette opgavesæt består af en fællesdel og tre delopgaver.

Fællesdelens to spørgsmål (1a og 1b) skal **begge** besvares.
Af de tre delopgaver (A, B og C) skal du vælge **én** til besvarelse.

Ved bedømmelsen af besvarelsen vejer alle 3 spørgsmål (spørgsmål 1, 2 og 3) lige meget.
Det betyder, at fællesdelen (samlet) vejer cirka 1/3 og delopgaven cirka 2/3.

NB.

Dette opgavesæt er udarbejdet før den 1. januar 2024. Hvis du mener, at udviklingen siden da påvirker problemstillingerne, kan du inddrage viden om aktuelle forhold i din besvarelse. Materialet i bilagene kan af prøvehensyn være redigeret i forhold til originalmaterialet.

Fællesdel

Besvarelsene af opgaverne 1a og 1b må samlet maksimalt fylde 700 ord.

1a. Hvad kan der af tabel 1 udledes om sammenhængen mellem eksport og arbejdsløshed i Danmark?

Besvarelsen skal understøttes af en lineær regression, som viser sammenhængen mellem eksport og arbejdsløshed i Danmark.

Du skal anvende viden om økonomiske sammenhænge.

Tabel 1. Eksport og arbejdsløshed i Danmark. Kvartalsvis (K). 2018-2023.

	Eksport (mia. kr., faste priser)	Arbejdsløshed (procent)
2018K1	297,1	4,3
2018K2	297,7	3,7
2018K3	309,4	3,6
2018K4	310,3	3,7
2019K1	306,5	3,9
2019K2	320,2	3,5
2019K3	324,0	3,5
2019K4	318,6	3,7
2020K1	311,3	4,1
2020K2	286,0	5,1
2020K3	296,0	4,7
2020K4	298,5	4,4
2021K1	314,9	4,8
2021K2	317,1	3,8
2021K3	316,7	3,3
2021K4	334,5	2,6
2022K1	344,3	2,7
2022K2	353,4	2,5
2022K3	363,7	2,6
2022K4	361,0	2,5
2023K1	373,4	3,0
2023K2	384,0	2,8

Kilde: Statistikbanken. 2023.

- 1b. Opstil tre hypoteser, som kan forklare de sammenhænge mellem partivalg, uddannelse og holdning til at hæve afgifterne på cigaretter, der kommer til udtryk i tabel 2. Hver hypotese skal understøttes af en faglig begrundelse.

Tabel 2. Partivalg, uddannelse og holdning til, om afgiften på cigaretter bør hæves. 2022. Procent.

	Helt eller delvist enig	Hverken enig eller uenig	Helt eller delvist uenig	Total
Partivalg				
Socialdemokratiet	57,9	14,1	28,0	100
Radikale Venstre	77,8	11,1	11,1	100
Det Konservative Folkeparti	50,0	25,0	25,0	100
Nye Borgerlige	50,0	18,2	31,8	100
Socialistisk Folkeparti	59,2	16,9	23,9	100
Liberal Alliance	58,5	19,5	22,0	100
Moderaterne	70,3	9,4	20,3	100
Dansk Folkeparti	32,3	25,8	41,9	100
Venstre	66,2	22,6	11,2	100
Danmarksdemokraterne	60,3	19,2	20,5	100
Enhedslisten	59,7	12,9	27,4	100
Alternativet	84,2	10,5	5,3	100
Uddannelse				
Grundskole	47,7	20,3	32,0	100
Erhvervsfaglig uddannelse	53,1	15,9	31,0	100
Kort videregående uddannelse (under 3 år)	51,4	20,2	28,4	100
Mellemlang videregående uddannelse (3-4 år)	67,8	16,6	15,6	100
Lang videregående uddannelse (5 år eller mere)	68,2	15,1	16,7	100
I alt	57,1	17,5	25,4	100

Note: Ca. 800 repræsentativt udvalgte respondenter har angivet deres partivalg ved folketingsvalget i 2022, opgivet deres højest fuldførte uddannelse og taget stilling til følgende udsagn: ”Afgiften bør hæves, så en pakke cigaretter kommer til at koste mindst 100 kroner”.

Kilde: Surveybanken. Folketingsvalget 2022.

Delopgave A: FN og den nye verdensorden

2. Sammenlign de syn på behovet og mulighederne for at reformere FN's Sikkerhedsråd, som kommer til udtryk i bilag A1, A2 og A3.
I sammenligningen skal du anvende viden om aktører og sikkerhed i international politik.
3. Diskutér, i hvor høj grad Danmark som småstat bør bakke op om en regelbaseret verdensorden centreret omkring FN.
Diskussionen skal tage udgangspunkt i bilag A4, og du skal anvende viden om mål og muligheder i Danmarks udenrigspolitik.

BILAG A1

Paul Poast: ”Der er ikke behov for at reformere FN’s Sikkerhedsråd”.

World Politics Review. 30.9.2022. Uddrag.

Paul Poast er lektor i international politik ved University of Chicago.

I en tale til FN’s Generalforsamling i september 2022 krævede den amerikanske præsident, Joe Biden, en reform af Sikkerhedsrådet, der har ansvaret for at bevare international fred og sikkerhed. Bidens argument var klart: ”Tiden er kommet til, at Sikkerhedsrådet bliver mere inkluderende, så det bedre kan opfylde behovene i en forandret verden”. Mere præcist ønsker Biden at udvide Sikkerhedsrådet fra dets nuværende 15 medlemmer og at forøge antallet af permanente pladser fra de nuværende fem – USA, Storbritannien, Frankrig, Kina og Rusland.

USA har støttet en reform af Sikkerhedsrådet i årtier. Herunder har man ikke mindst bakket op om sine tætte allierede Tyskland og Japans bestræbelser på at blive permanente medlemmer. Men den umiddelbare årsag til Bidens nuværende krav er Ruslands invasion af Ukraine, og mere præcist Moskvas veto af resolutioner, der fordømmer invasionen. Rent faktisk fik Sikkerhedsrådets manglende evne til at handle Ukraines Præsident Volodymyr Zelenskyj til at opfordre rådet til at ”opløse sig selv”. På den baggrund er kravene om reform forståelige, men den barske virkelighed er, at reformerne ikke vil blive gennemført. Og det bør de af flere årsager heller ikke blive.

For det første er reformerne, på trods af gode intentioner, baseret på en fejlagtig opfattelse af FN. Det oprindelige formål med Sikkerhedsrådet var at forebygge krig mellem stormagterne, ikke at forhindre stormagterne i at føre krig. Ruslands invasion af Ukraine er afskyelig. Det samme var USA’s invasion af Irak i 2003, som Sikkerhedsrådet heller ikke kunne forhindre. Disse fiaskoer er beklagelige, men ikke undergravende. Sikkerhedsrådet er i sidste ende et forum, hvor stormagterne kan diskutere, kritisere og måske ind imellem nå til enighed. Formålet med Sikkerhedsrådet er at undgå en gentagelse af Anden Verdenskrigs ødelæggelser ved at forebygge direkte militær konflikt mellem stormagterne. Så længe det mål bliver opnået, er Sikkerhedsrådet en succes.

For det andet er de foreslåede reformer unødvendige. Hvis medlemmer af Sikkerhedsrådet ønsker at skride til handling over for Rusland, kan de sagtens gøre det. Og de har faktisk allerede gjort det. Lige fra at gennemføre sanktioner mod russerne til at levere våben til ukrainerne. Med andre ord: Sikkerhedsrådets manglende evne til at vedtage en resolution om krigen i Ukraine forhindrede ikke medlemsstaterne i at handle på egen hånd. Det er derfor uklart, hvorfor det er nødvendigt at ændre Sikkerhedsrådets sammensætning.

For det tredje er reformerne efter al sandsynlighed umulige. FN-pagten kan ændres. Men det kræver, at to-tredjedele af FN’s 193 medlemmer stemmer for, og at Sikkerhedsrådet – inklusive de fem permanente medlemmer – godkender ændringen. Det var det, der skete i 1965, hvor antallet af ikke-permanente medlemmer af Sikkerhedsrådet blev forøget fra seks til ti, fordi afkoloniseringen hastigt øgede antallet af FN-medlemsstater.

Det er svært at undgå den konklusion, at hovedformålet med Bidens nuværende krav om reformer er at udvande eller endda eliminere Ruslands indflydelse i Sikkerhedsrådet. I sidste ende vil planerne om at reformere sikkerhedsrådet sandsynligvis ikke føre nogen vegne – og det er helt, som det bør være.

Tim Murithi: "Undertrykkelsens orden: Afrikas jagt på et nyt internationalt system".

Foreign Affairs. 18.4.2023. Uddrag.

Tim Murithi er professor i afrikastudier ved University of Cape Town.

Efter Ruslands invasion af Ukraine afslog mange afrikanske lande klart at vælge side i konflikten med Moskva. Sytten afrikanske stater afviste at stemme for en FN-resolution, der fordømte Rusland, og de fleste lande på kontinentet har fastholdt handelsforbindelser med russerne på trods af Vestens sanktioner.

Som reaktion har USA og vestlige lande udsat afrikanske ledere for voldsom kritik for ikke at forsvare den "regelbaserede" internationale orden. Men sandheden er, at den såkaldt regelbaserede orden aldrig har tjent Afrikas interesser. Derimod har den fastholdt et system, hvor stormagterne har bevaret deres dominerende position over for det globale syd.

I hovedparten af de seneste 500 år var den internationale orden indrettet til at udnytte Afrika. Slaveriet og slavehandlen gjorde eliterne i Europa og USA særdeles velhavende. I dag bruger tidligere tiders plageånder ikke rå magt til at tage, hvad de vil have. I stedet bruger de uretfærdige handels- og låneaftaler til at dræne kontinentet for dets ressourcer.

Ruslands invasion af Ukraine er en fortsættelse af princippet om den stærkes ret. Stormagternes militære interventioner rundt omkring i verden har gradvis nedbrudt den falske forestilling om en regelbaseret orden og gjort verden langt mindre stabil. Mange afrikanere ser Vestens fortsatte opfordring til at forsvare denne orden som en del af problemet snarere end en del af løsningen. Stormagterne må indse, at den ulige internationale orden udgør en klar og meget nærværende fare for mange udviklingslande.

Det er særlig gennem FN's Sikkerhedsråd, at Kina, Frankrig, Rusland, Storbritannien og USA har udøvet uforholdsmæssig stor indflydelse over afrikanske lande. Mere end halvdelen af Sikkerhedsrådets møder og 70 procent af dets resolutioner om militær intervention vedrører afrikanske sikkerhedsspørgsmål. Alligevel er der ingen afrikanske lande blandt Sikkerhedsrådets permanente medlemmer, der som de eneste kan nedlægge veto mod enhver resolution. Kontinentet må nøjes med to eller tre af de ikke-permanente pladser uden vetoret. Det er en parodi, at afrikanske lande kun kan deltage i drøftelser og forhandlinger om deres egen fremtid på et så ulige grundlag. Gennem årtier har Afrika stillet krav om, at FN's Sikkerhedsråd skal reformeres og det internationale system ændres i en mere retfærdig retning. I årtier er kravet blevet ignoreret. Nu står vi ved en skillevej. Hvis Vesten vil have afrikanske lande til at forsvare den internationale orden, er det nødvendigt med reformer, så fremtidens orden ikke blot er baseret på "den stærkes ret".

Det ville være naivt at tro, at de fem permanente medlemmer af Sikkerhedsrådet vil gennemføre reformer, bare fordi afrikanske lande kræver det. Derfor bliver Afrika nødt til at samle udviklingslandene i det globale syd i forsøget på at omdanne det multilaterale system. En sådan forandring er ikke uden fortilfælde: Andre internationale organisationer er tidligere blevet reformeret, herunder det Europæiske Fællesskab, der blev til den Europæiske Union (EU), og Organisationen for Afrikansk Enhed, som blev til den Afrikanske Union (AU).

Indtil deres interesser og bekymringer bliver taget alvorligt, vil afrikanske lande fortsætte deres neutrale kurs i Ukrainekrigen. Forsøg på at overtale eller tvinge dem til at vælge side vil slå fejl, fordi ingen i Afrika tror på, at den internationale orden er baseret på regler.

BILAG A3

Suzanne Nossell: ”Det er på tide at udvide FN’s Sikkerhedsråd”.

Foreign Affairs. 7.7.2023. Uddrag.

Suzanne Nossell er administrerende direktør for litteratur- og menneskerettighedsorganisationen PEN USA og tidligere amerikansk viceudenrigsminister med ansvar for internationale organisationer.

Over det meste af verden er der en voksende utilfredshed med den store mængde af opmærksomhed og penge, som Vesten sender til Ukraine. Lande uden for Europa er også plaget af krig og modgang, men deres lidelser får langt fra samme opmærksomhed som ukrainernes. Som den indiske udenrigsminister har sagt, betragter verdens rigeste lande Europas problemer som ”verdens problemer”, men de opfatter ikke ”verdens problemer som Europas problemer”.

USA bliver nødt til at se ud over sine vestlige allierede og samle verdensomspændende opbakning til kampen mod et aggressivt Rusland og håndteringen af et opstigende Kina. Særlig bliver det nødvendigt at styrke båndene til spirende stormagter som Brasilien, Indien og Sydafrika, der lige nu balancerer mellem USA og supermagtens to største rivaler.

Lande som Brasilien, Indien og Sydafrika har forskellige interesser, og det er umuligt for USA at tilfredsstille dem alle sammen. Men der er en måde, hvorpå Washington kan tage føringen i forhold til at støtte deres ambitioner: Ved at kickstarte debatten om en udvidelse af FN’s Sikkerhedsråd, som har været gået i stå alt for længe. Mange af verdens mest magtfulde udviklingslande har længe søgt en plads i Sikkerhedsrådet, og et troværdigt amerikansk forsøg på at sikre dem medlemskab vil have stor symbolsk betydning.

Hvis forsøget bliver en succes, kan det også give praktiske fordele. Et reformeret Sikkerhedsråd vil styrke den regelbaserede verdensorden, som Biden-regeringen er fortalere for, reducere bitterheden over, at Vesten rager indflydelse til sig, og give mulighed for at isolere og stigmatisere Kina og Rusland, når de bryder internationale normer.

Kina, Frankrig, Rusland, Storbritannien og USA har brugt deres magtposition til at afvise tidligere forsøg på at udvide Sikkerhedsrådet. Deres logik er simpel og selvisk: De er uvillige til at afgive deres egen vetomagt og vil heller ikke give de samme privilegier til andre stater. For at overkomme denne modstand kan USA begynde med at styre uden om tilføjelsen af nye permanente medlemmer og i stedet foreslå en ny kategori af ’langtidspladser’ fordelt efter befolkning og BNP. Indehaverne vil skifte med jævne mellemrum – måske efter et årti – hvis deres placering på ranglisten ændrer sig. Det vil efterlade de fem permanente medlemmers vetoet intakt, men de nye langtidspladser vil alligevel gøre Sikkerhedsrådets beslutningstagning mere inkluderende og repræsentativ.

Ved at arbejde for at forøge størrelsen af Sikkerhedsrådet vil USA kunne styrke sit omdømme og samtidig give FN nyt liv på et tidspunkt, hvor den regelbaserede orden risikerer at bryde sammen. Brasilien, Indien, Sydafrika og andre kandidater til Sikkerhedsrådet rummer dybfølte anti-vestlige holdninger, som er kommet frem til overfladen efter Ruslands invasion af Ukraine. Det er muligt, at disse stater kan udvikle sig til en fjendtlig blok. Ved at drage udviklingslandene tættere på indercirklen af det globale system kan USA forebygge, at det sker. Det vil indlede et nyt kapitel for den internationale orden. En sådan fornyelse er afgørende for at holde FN i live. Selvom Sikkerhedsrådet ofte bliver kritiseret for at være handlingslammet, vil dets eventuelle sammenbrud føre til en mere kaotisk og farlig verden.

BILAG A4

Henrik Dahl: ”Vesten har tabt freden efter Den Kolde Krig”.

Berlingske. 30.8.2023. Uddrag.

Henrik Dahl er sociolog og medlem af Folketinget for Liberal Alliance.

Den vestlige verden tabte freden efter Den Kolde Krig. Det er udgangspunktet for SVM-regeringens nye udenrigspolitik. Selvom den ikke udtrykker sig med lige præcis dette ordvalg. Vi tabte først og fremmest, fordi vi troede, krigen var forbi. Men den russiske, kinesiske og islamistiske krig mod Vesten var ingenlunde ovre. Derfor står vi nu svækkede og må – ifølge vores regering – føre en tilpasnings- og indrømmelsespolitik over for sejrherreerne i krigen om den nye verdensorden. Men er det virkelig rigtigt, at der ikke er andet at gøre end at bøje nakken og tilpasse sig til nederlaget?

Svaret er nej. Danmark bør i stedet arbejde på at komme ud af den nuværende situation, hvor landet er økonomisk afhængigt af sine fjender. Det betyder, at vi skal være mindre afhængig af energi og råstoffer, der produceres i fjendtligt indstillede lande, og at vi skal være strategisk uafhængige af fjendtligt indstillede lande, når det gælder kritisk infrastruktur, forsvarsmateriel og nøgleteknologier.

Danmark bør også frigøre sig selv fra internationale organisationer, der er blevet dysfunktionelle. Det vil først og fremmest sige FN, der i årtier ikke har krævet af sine medlemslande, at de respekterer FN-pagten, herunder ikke mindst grundlæggende menneskerettigheder.

Hvad angår de lande på det afrikanske kontinent, som udenrigsministeren ikke længere vil belemre med kritiske spørgsmål til demokrati og menneskerettigheder, har vi en reel udfordring. Ifølge udenrigsministeren er samarbejde med de afrikanske lande ensbetydende med større indflydelse for Danmark – både regionalt og igennem FN. Men Afrika er et kontinent, der i den grad er belemret med politiske eliter, der er ligegyldige over for det folk, eliteerne skulle forestille at tjene. Mange af disse eliter foretrækker af være klienter hos Rusland og navnlig Kina. Selvfølgelig fordi den politiske elite i disse to lande også har en ligegyldig indstilling til deres respektive befolkninger.

Jeg kan ikke se, hvorfor det skal være en topprioritet for Danmark at gøre sig selv til venner med – for det meste – autokratiske ledere i de antivestlige lande. Det giver kun mening, hvis man for eksempel anser FN for et vigtigt forum. Den præmis burde Danmark udfordre, fordi FN mere er et absurd teater end et meningsfuldt, politisk organ.

Delopgave B: Mangel på arbejdskraft?

2. Sammenlign de syn på mangel på arbejdskraft og behovet for økonomiske reformer, der kommer til udtryk i bilag B1, B2 og B3.
Du skal anvende viden om økonomisk politik.
3. Diskutér fordele og ulemper ved at regulere adgangen til efterskoler for at forbedre den økonomiske udvikling i Danmark.
Diskussionen skal tage udgangspunkt i videoklipet i bilag B4, og du skal anvende viden om konkurrenceevne og velfærdsstatens udfordringer.

BILAG B1

Pelle Dragsted: ”Mangel på arbejdskraft er en god nyhed for lønmodtagerne”.

Information. 26.8.2021. Uddrag.

Pelle Dragsted er politisk ordfører og medlem af Folketinget for Enhedslisten.

Læser man avisernes erhvervssider, vil man helt sikkert støde på artikler om mangel på arbejdskraft, hvor bekymrede arbejdsgivere fortæller, at de har svært ved at besætte ledige job. Ofte ledsaget af udtalelser fra erhvervstoppens organisationer om at nu må der gennemføres reformer, der øger udbuddet af arbejdskraft eller åbner for mere import af lavtlønnet udenlandsk arbejdskraft.

I erhvervsredaktionernes dækning beskrives mangel på arbejdskraft oftest som et problem med udgangspunkt i arbejdsgivernes synsvinkel. Men at der er konkurrence om arbejdskraften, er set fra lønmodtagersiden og fra et bredere samfundsmæssigt perspektiv faktisk en god nyhed.

For det første giver den lave arbejdsløshed marginaliserede grupper større chancer for at komme ind i arbejdsfællesskabet. Der er jo faktisk stadig mere end 100.000 mennesker, der forgæves søger arbejde. Når arbejdsgiverne ikke kan vælge og vrage, så bliver de mere parate til at ansætte nogle af dem, der normalt vælges fra i første grovsortering af ansøgningerne. Som vi så det, sidst vi havde meget lav ledighed, giver det ikke mindst indvandrere og efterkommere langt bedre muligheder for at komme i arbejde. Fordi arbejdsgiverne ikke har råd til at diskriminere eller forvente, at nyansatte er toptunede fra dag ét.

Der er altså gode chancer for, at den høje efterspørgsel vil sikre den inklusion på arbejdsmarkedet, som skiftende regeringer har arbejdet for med begrænset succes i årevis. Og endda helt uden at skære i fattige menneskers indkomster, som ellers har været den mest udbredte måde at forsøge at presse udsatte grupper ud i et arbejdsmarked, der ikke ville have dem.

For det andet fører lav ledighed til stigende lønninger. I en kapitalistisk økonomi er det nemlig med arbejdskraft som med alle andre varer: Er efterspørgslen større end udbuddet, så stiger prisen. Det er en udvikling, som vi bør byde velkommen efter en årrække med meget begrænsede lønstigninger.

Men hvad med konkurrencekraften? Taber vi ikke konkurrencedygtighed over for udlandet, hvis lønningerne stiger? Nej, der er umiddelbart ingen grund til bekymring. Vi har i årevis haft historisk store overskud på handels- og betalingsbalancen, hvilket er det sikreste udtryk for en stærk konkurrencekraft.

Og faktisk kan stigende lønudgifter på lidt længere sigt være godt for konkurrenceevnen. For det forholder sig sådan, at når lønnen stiger, så bliver det mere attraktivt for selskaberne at investere i teknologi, der nedbringer behovet for arbejdskraft. Den slags investeringer øger produktiviteten og betyder, at vi kan sælge vores varer billigere på verdensmarkedet. Det er faktisk netop denne mekanisme – stigende lønninger, som har ført til stigende investeringer i kapitalapparatet – der er en del af baggrunden for den nordiske models økonomiske succes.

Skal vi så slet ikke være bekymrede over historierne om mangel på arbejdskraft? Jo, særligt når det gælder faglært arbejdskraft, kan vi komme til at stå med en udfordring i fremtiden. Ikke mindst fordi den store klimaomstilling vil øge efterspørgslen efter arbejdskraft inden for specialiserede områder. Men det er først og fremmest et matchproblem, der skal løses ved at uddanne og omskole flere mennesker til de brancher, der kommer til at mangle arbejdskraft.

Når det gælder det generelle pres på arbejdsmarkedet, for eksempel i den lavtlønnede hotel- og restaurationsbranche, bør politikerne til gengæld holde snitterne væk og lade markeds kræfterne arbejde for mere inklusion, højere lønninger og bedre arbejdsforhold. Sagde en socialist.

BILAG B2

Anders Borup Christensen: ”Vi skal fortsat lave reformer, der øger arbejdsudbuddet – det er rettidig omhu” og ”De offentlige finanser er slet ikke så robuste, som mange tror”.

Information. 23.11.2022 og Børsen 12.12.2022. Begge uddrag.

Anders Borup Christensen er cheføkonom i Dansk Arbejdsgiverforening.

Øget arbejdsudbud er den bedste vej til at gøre samfundskagen større. Ud over at øge velstanden og beskæftigelsen giver det også politikerne større råderum til at gennemføre deres prioriteringer, hvad enten det er en udbygning af den offentlige velfærd, grønne investeringer eller lavere skatter. Øget arbejdsudbud er det eneste instrument i den økonomiske værktøjskasse, som har de tre egenskaber samtidigt.

Derfor har arbejdsudbudsreformer også været en grundsten i dansk politik i de seneste årtier, uanset regeringsfarve. Reformkursen har været en kæmpe succes, der har ført til øget velstand, høj beskæftigelse og sunde offentlige finanser.

Det er rigtigt, at der er udsigt til en lidt lavere beskæftigelse og stigende ledighed i den kommende tid. Men selv med de mest pessimistiske skøn vil vi fortsat have en høj beskæftigelse, og mange brancher vil fortsat opleve mangel på kvalificerede medarbejdere. Samtidig er der udsigt til en meget begrænset stigning i arbejdsstyrken frem mod 2030. Det er den største vækstbarriere for dansk erhvervsliv på længere sigt. Derfor er der både behov for hurtigtvirkende tiltag, som øger arbejdsudbuddet nu og her, og reformer, som indføres over en årrække.

Hvis der ikke handles, går vi glip af værdifulde arbejdspladser, fordi store dele af erhvervslivet mangler kvalificeret arbejdskraft til at udvikle deres virksomheder. I sidste ende kan danske virksomheder være tvunget til at droppe investeringer eller flytte aktiviteter til udlandet for at finde de medarbejdere, de har brug for.

Et andet argument for øget arbejdsudbud er, at der allerede er lagt beslag på store dele af råderummet frem mod 2030. En ny regering vil med andre ord hurtigt løbe tør for penge, når der skal investeres yderligere i velfærd eller grøn omstilling.

I debatten omkring behovet for reformer fremfører reformkritiske kræfter, at der slet ikke er behov for nye reformer, som øger arbejdsudbuddet, da vi har overholdbare offentlige finanser. Men det kan hurtigt blive en sovepude og skabe falsk tryghed at tro, at de offentlige finanser er sunde og robuste. De seneste par år med corona, krig i Ukraine samt energi- og inflationskrise har med al tydelighed vist, at vi lever i en usikker tid. Derfor er fremskrivningerne af de offentlige finanser i sagens natur meget usikre – særligt jo længere ud i fremtiden, vi kommer.

Man skal ikke pille meget i beregningsforudsætningerne, før hele det økonomiske råderum kan være væk. Der er eksempelvis stor usikkerhed om vores levetid og arbejdstid. Råderummet vil blive forværret med hele 5 pct. af bnp, hvis danskernes levetid i 2070 viser sig at være den samme som i de lande, hvor man lever længst. Et andet usikkerhedsmoment er udviklingen i danskernes arbejdstid, som de seneste årtier har været faldende. Finansministeriet har tidligere beregnet, at en fortsat tendens med let faldende individuel arbejdstid vil svare til et fald i fuldtidsbeskæftigelsen på ca. 66.000 personer frem mod 2060.

BILAG B3

Lars Andersen: ”Politikerne bør fokusere mindre på reformer, der øger arbejdsudbuddet, og sætte gang i reformer, der øger produktiviteten.”

Opslag på Facebook. 22.11.22.

Lars Andersen er direktør for AE – Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

Det er efterhånden blevet en fasttømret politisk sandhed, at der er et stort behov for reformer. I virkeligheden er ”reformer” jo et vidt begreb, men i den seneste tid er der blevet sat et implicit lighedstegn mellem ordet ”reformer” og øget arbejdsudbud gennem skattelettelser – gerne for dem i toppen – eller forringelser af folks tilbagetrækningsmuligheder og overførsler. Med andre ord kommer den slags reformer med en høj pris for nogle befolkningsgrupper, og overordnet øger de uligheden. Det kan selvfølgelig være et politisk ønske, men det må ikke forveksles med at være en ”nødvendighed”.

Det grundlæggende argument lyder, at vi har brug for reformer, der gør Danmark rigere. Men hvis politikerne ønsker at gøre Danmark rigere, burde de læse og lytte til Reformkommissionen ledet af økonomiprofessor Nina Smith. Danmark er blandt de mest velstående lande i verden, og kommissionen lægger ikke fingre imellem i sin første rapport med anbefalinger: Det er øget produktivitet, der har gjort Danmark rigere siden 1980. Med andre ord er det ikke udvidelser af arbejdsstyrken, men arbejdsstyrkens forbedrede kompetencer, ny teknologi og effektiviseringer, der har været den primære motor til vores øgede velstand.

Derfor bør politikerne i langt mindre grad fokusere på reformer, der øger arbejdsudbuddet, og sætte gang i reformer, der øger produktiviteten. Hvis vi som samfund skal være mere produktive, kræver det en arbejdsstyrke, der er bedre uddannet. Der ligger store potentialer i at efter- og videreudanne danskerne – gerne til den grønne omstilling, som jo ovenikøbet er et guldæg for danske eksportvirksomheder.

Eller tag de cirka 76.000 unge, der er parkeret uden job og uddannelse. Det ville løfte vores velstand og arbejdsudbud at få dem med om bord. Og det ville være mere visionært.

Alt i alt kan man godt undre sig: Hvordan kan det egentligt være, at de borgerlige partier ikke går mere målrettet efter at gøre Danmark rigere gennem forbedret produktivitet, når det har vist sig mest effektivt?

Politikerne bør generelt tænke nyt, når de vil øge arbejdsudbuddet. Uddannelse er nøglen til øget velstand, men også til den grønne omstilling, der især kræver mange flere faglærte. Løft ufaglærte til faglært niveau, og få flere af de unge og ikke-vestlige indvandrere på kanten med. Og forbedre arbejdsmiljø- og vilkår, så flere seniorer har mulighed for at fortsætte på arbejdsmarkedet.

Der er andre veje til øget velstand end at sætte skatten ned og forringe det sociale sikkerhedsnet.

BILAG B4

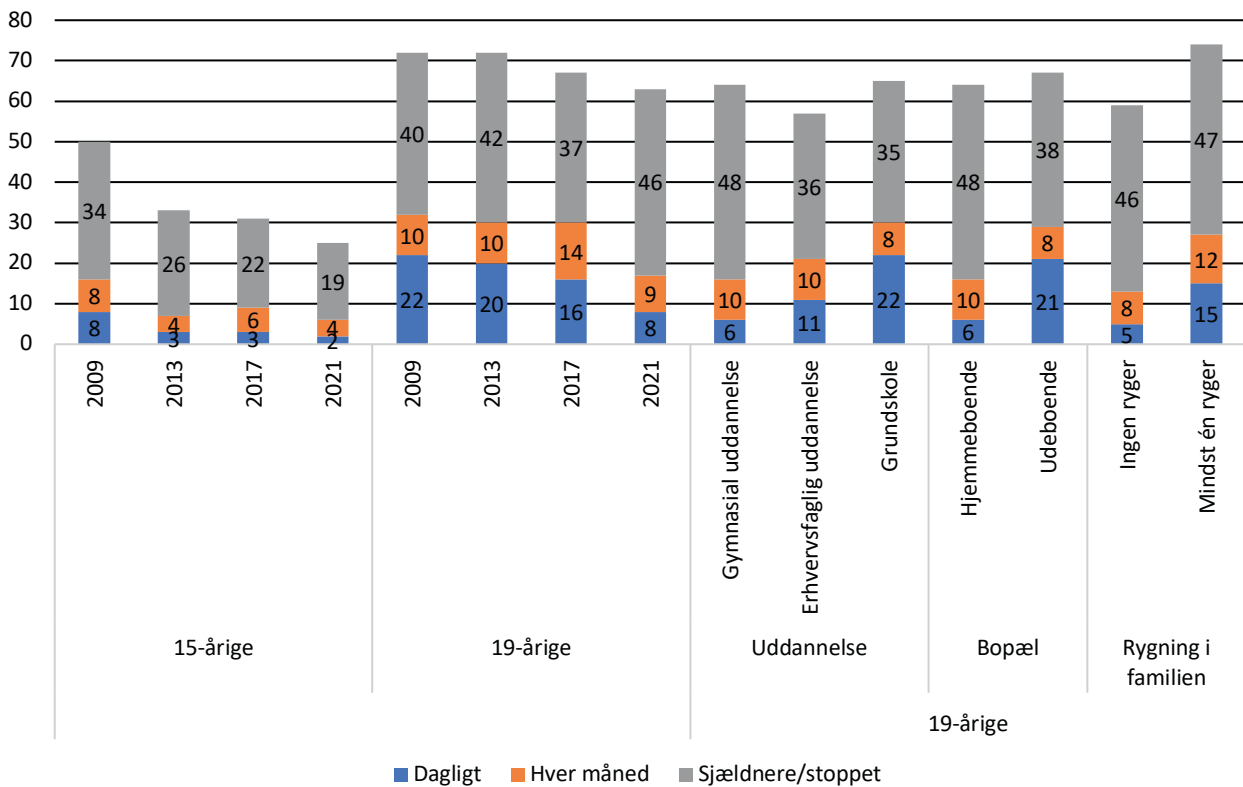
Deadline: ”Interview med professor i økonomistyring ved Aalborg Universitet Per Nikolaj Bukh”.
DR2. 12.1.2023.

Delopgave C: Unges nikotinformbrug

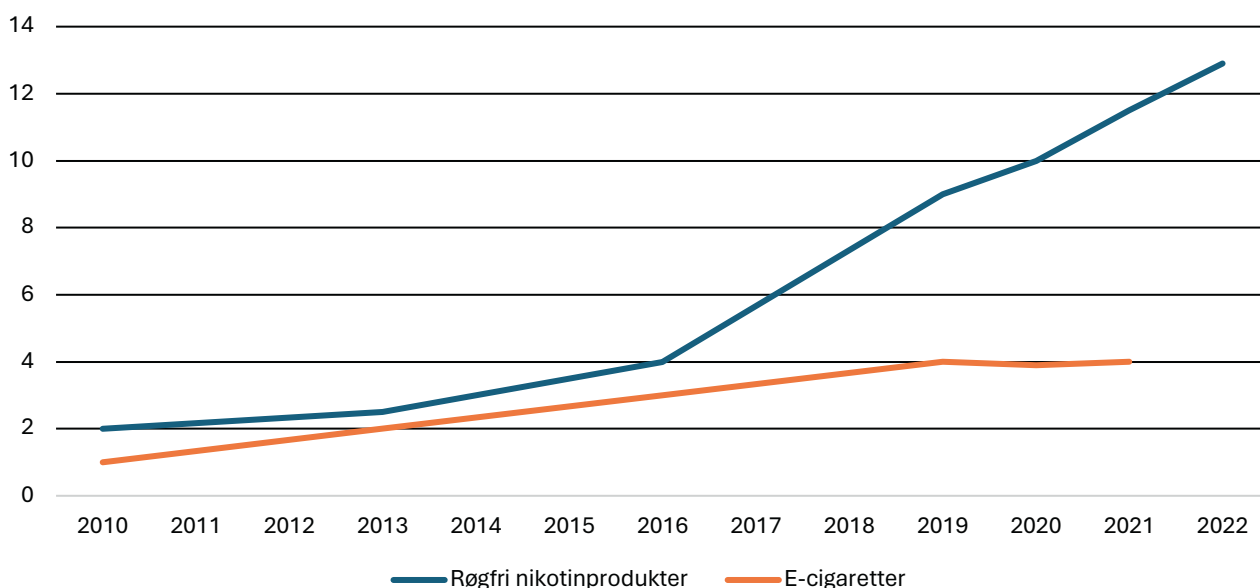
2. Undersøg, hvad der af bilag C1 (figur 1, figur 2, figur 3 og tabel 1) og C2 kan udledes om udviklingen i og årsagerne til unges brug af nikotin.
Du skal vurdere metodiske styrker og svagheder ved anvendelsen af bilag C1 og C2 til at undersøge udviklingen i og årsagerne til unges nikotinformbrug.
3. Du er politisk rådgiver for sundhedsminister Sophie Løhde (V). Skriv et notat til sundhedsministeren, der sætter hende i stand til at udforme en strategi for, hvordan unges nikotinformbrug kan nedbringes.
Notatet skal tage udgangspunkt i bilag C3, og du skal anvende viden om stat, marked og civilsamfund.

Figur 1. Udviklingen i andelen af unge, der ryger, fordelt på alder, højeste igangværende eller afsluttede uddannelse, bopæl og rygning i familien. 2009-2021. Procent.

Note 1: Data stammer fra en forløbsundersøgelse af børns og unges velfærd og trivsel. Her har børn og unge i aldersgrupperne 15 og 19 år deltaget i survey-undersøgelser i 2009, 2013, 2017 og 2021. Stikprøvestørrelserne har de forskellige år ligget på 2.000-2.432 personer. Heraf har der været en svarprocent på 48,1-70,2%. Respondenterne har udfyldt et spørgeskema via internettet. De, der ikke gjorde, blev ringet op og forsøgt interviewet telefonisk. De unge er blevet stillet følgende spørgsmål: ”Har du prøvet at ryge?”, og ”Hvor tit ryger du?”
 Kilde: VIVE. Børn og unge i Danmark – velfærd og trivsel 2022.

Figur 2. Udvikling i forbrug af nikotinprodukter blandt børn og unge i alderen 15-29 år. 2010-2022. Procent.

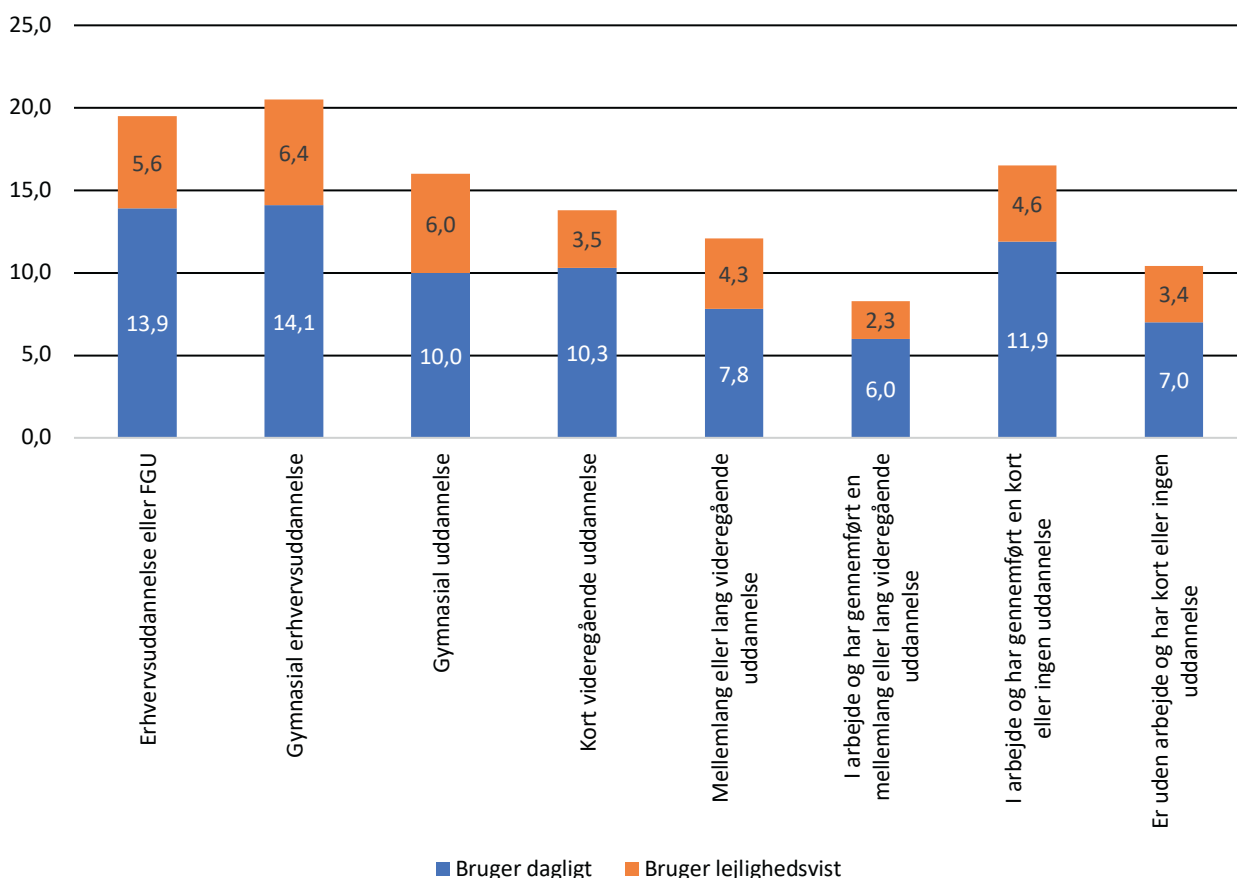

Note 1: Røgfri nikotinprodukter er både snus, tyggetobak og nikotinposer. Snus og tyggetobak har været tilgængeligt længe. Nikotinposer er et nyt produkt, der først kom på det danske marked i 2019. Tallene frem til 2020 omfatter derfor kun snus og tyggetobak. Både snus og tyggetobak indeholder – til forskel fra nikotinposer – tobak. Snus er ikke lovligt at sælge i Danmark, men det er tyggetobak og nikotinposer. Undersøgelser viser, at mange unge bruger betegnelsen ”snus” for både snus, tyggetobak og nikotinposer. Af den grund handler undersøgelser af forbruget ofte om alle tre produkter samlet.

Note 2: Data stammer fra undersøgelsen ”Danskernes rygevaner 2018” og fra undersøgelserne ”§RØG – en undersøgelse af tobak, adfærd og regler”, alle udført af Statens Institut for Folkesundhed. I ”Danskernes rygevaner 2018” indgår en stikprøve på 8.133 repræsentativt udvalgte respondenter. Svarprocenten var 61,7%. §RØG-undersøgelserne er baseret på en tilfældigt udtrukket stikprøve på 37.506 respondenter. Svarprocenten var 25,0%. Respondenterne modtog et elektronisk spørgeskema via digital post. Med henblik på at opnå flest mulige svar på spørgeskemaet og derved højne svarprocenten, blev der i løbet af indsamlingsperioden udsendt op til tre rykkere til personer, der endnu ikke havde besvaret spørgeskemaet.

Kilde: Vidensråd for forebyggelse: Nikotinbrug blandt børn og unge. Konsekvenser og forebyggelse. 2022.

Figur 3. Forbrug af røgfri nikotinprodukter fordelt på igangværende uddannelse eller arbejdsmæssig status for børn og unge i alderen 15-29 år. 2022. Procent.

Note 1: Tallene stammer fra en spørgeskemaundersøgelse baseret på en tilfældigt udtrukket stikprøve på 37.506 respondenter. Svarprocenten var 25,0%. Respondenterne modtog et elektronisk spørgeskema via digital post. Med henblik på at opnå flest mulige svar på spørgeskemaet og derved højne svarprocenten, blev der i løbet af indsamlingsperioden udsendt op til tre rykkere til personer, der endnu ikke havde besvaret spørgeskemaet.

Note 2: FGU (Den forberedende grunduddannelse) er en uddannelse til unge under 25 år, som ikke har taget eller er i gang med en ungdomsuddannelse, og som heller ikke er i beskæftigelse.

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Brug af røgfri nikotinprodukter blandt unge. §RØG – en undersøgelse af forbrug af snus, tyggetobak og nikotinposer. 2023.

Tabel 1. Første nikotinprodukt anvendt af unge med et dagligt eller lejlighedsvist forbrug af røgfri nikotin, fordelt på alder. 2022. Procent.

	Cigaretter	Snus, tyggetobak og nikotinposer	E-cigaretter	Andre produkter	I alt
15-17 år	45,2	36,5	12,3	6,0	100
18-24 år	60,3	29,2	5,8	4,7	100
25-29 år	71,4	17,3	0,0	11,3	100

Note 1: Andre produkter omfatter fx opvarmet tobak og vandpipe.

Note 2: Tabellen bygger på samme datagrundlag som figur 3.

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Brug af røgfri nikotinprodukter blandt unge. §RØG – en undersøgelse af forbrug af snus, tyggetobak og nikotinposer. 2023.

BILAG C2

Kræftens Bekæmpelse: “Jeg betragter ikke mig selv som ryger, selv om jeg jo er det. Et indblik i rygestart og optrapning af rygning blandt unge i starten af 20’erne”. 2019.

Daniel: ”Rygning er sådan lidt, sådan rock’n’roll-agtigt. Sådan lidt fandenivoldsk-agtigt. Ja, lidt rebelskhed måske... noget med selvstændighed og sådan noget, fordi alle siger, og alle ved i dag, at det ikke er sundt. Der er ikke nogen rationel grund til at ryge overhovedet, så derfor er det lidt sådan selvstændigt og ’fuck, hvad folk siger’-agtigt.”

Emil: ”Når alle andre sidder og ryger, og man er den eneste, der ikke ryger, kan det være fristende at tage en halv smøg, fordi så skiller man sig ikke ud. Altså, det miljø jeg er i dag, og det miljø jeg kom ind i, da jeg flyttede eller sådan, efter at jeg blev student, der havde jeg ikke lyst til at skille mig ud. Det er nok i virkeligheden meget af det samme, der også gjorde sig gældende på gymnasiet, at jeg rigtig gerne ville gøre mig til en del af gruppen og rigtig gerne høre til en gruppe”.

Katrine: ”Da jeg boede derhjemme, plejede jeg at afstresse ved at køre i bil. Jeg har ikke bil herovre, så det blev rygning, jeg så gjorde. Til de første eksaminer tænkte jeg: ’Jeg har været til det meste af undervisningen og har lavet de fleste afleveringer, og så gik jeg op og fik fire. Det var virkelig, wåw! Jeg har aldrig fået fire før! Det kom derefter, at jeg ligesom manglede en eller anden måde at slappe af på. Jeg prøvede at tage snus først, men puha, det fik jeg ondt i hovedet af. Mange af mine venner spiser is eller sådan noget, men det har aldrig rigtig givet mig noget”.

Note: Undersøgelsen er baseret på 19 kvalitative interviews med unge i starten af 20’erne. Interviewene er gennemført hjemme hos interviewpersonerne. De er lavet ved hjælp af en semistruktureret spørgeguide bygget op omkring temaerne: de unges hverdagsliv, livsændringer, fremtidsdrømme, relationer, rygevaner, valg af cigaretter og sundhed.

Sundhedsstyrelsen: ”Unge forbrug af røgfri nikotin. En kvalitativ undersøgelse af 15-24-åriges forbrug af røgfrie tobaks- og nikotinprodukter”. 2022.

Kirstine: ”Der er mange, der bruger det [nikotinposer]. Der er ikke så mange, der ryger mere. Fordelen er, at man ikke skal ud, det er billigere, og man kan bruge det under en film og i timen”.

Christopher: ”Mine forældre er lidt ligeglade med snus, men med cigaretter er det noget andet. De ville ikke give mig kørekort, hvis jeg røg”.

Solveig: ”Jeg ville hellere sige til min mor, at jeg bruger snus, end at jeg ryger. Der er mere had på cigaretter”.

Villads: ”Jeg startede, fordi mange af mine venner tog det. Jeg fik det så dårligt, at jeg svor, jeg aldrig ville tage det igen. Det oplevede jeg tre gange, og så begyndte det at være fedt”.

Note: Undersøgelsen er baseret på fem fokusgruppeinterviews med i alt 37 unge i alderen 15-24 år afholdt på ungdomsuddannelsesinstitutioner beliggende i region Nordjylland, Midtjylland, Sjælland og Hovedstaden. I hvert interview har der deltaget 6-10 unge, som alle var brugere af røgfri nikotinprodukter. De unge er fordelt mellem forskellige uddannelsesinstitutioner. Med undtagelse af et enkelt interview har der været repræsentation af både drenge og piger. Interviewpersonerne til fokusgruppeinterviewene er blevet udvalgt af de enkelte uddannelsesinstitutioner. Hvert interview blev indledt med en bordrunde og efterfølgende styret af en semistruktureret interviewguide.

BILAG C3

Julie Lund Fisker og Sofie Øgård Gøttler: ”Regeringen åbner for at hæve prisen på røgfrie nikotinprodukter”.

Jyllands-Posten. 28.2.2023. Uddrag.

Sundhedsminister Sophie Løhde (V) er »klar til at kigge på forskellige tiltag for at vende udviklingen«, så nikotinprodukter bliver mindre attraktive for bl.a. de unge brugere. »Vi er ikke afvisende over for at hæve priserne på nikotinprodukter, men højere priser kan ikke alene vende udviklingen. Vi skal sikre, at reglerne på tobaks- og nikotinområdet håndhæves, så børn og unge under 18 år ikke kan købe produkterne.«

SF's sundhedsordfører, Kirsten Normann Andersen, kalder udviklingen bekymrende og konstaterer, at markedet har overhalet den lovgivning, der ellers blev lavet på området i 2019. »I takt med at vi har sat prisen op på tobak, er der kommet nye produkter til. Man kan selvfølgelig anklage os for ikke at have været forudseende nok til at gennemskue, hvad branchen ville komme op med efterfølgende,« konstaterer hun med henvisning til, at der de senere år er kommet nye nikotinprodukter på markedet i Danmark, der ligner det ulovlige snus, men som ikke indeholder tobak. Dermed er produkterne ikke omfattet af tobakslovgivningen.

Hun forventer, at sundhedsministeren nu indkalder til nye drøftelser om emnet – og det kan indebære en prisstigning. »Vi har før nævnt de her 100 kr., og det tænker jeg, vi vil lande på igen. En dåse nikotinposer svarer til en pakke cigaretter, så det skal som minimum koste det samme.« Omkring frokostbordet på Risskov Gymnasium i Aarhus tror den 18-årige Malik Kolodnicki ikke, at en prisstigning nødvendigvis vil gøre en forskel. »Det er blevet sat markant op. Da jeg prøvede det første gang, kostede det 40 kr., men nu koster det 55 kr. Jeg ved ikke, om yderligere prisstigning kan gøre en forskel. Måske man i stedet burde sætte aldersgrænsen op,« siger han.

Bilagsoversigt

Fællesdel

- 1a: Tabel 1: Statistikbanken. 2023.
- 1b: Tabel 2: Surveybanken. Valgundersøgelsen. 2022.

Delopgave A: FN og den nye verdensorden

- A1: **Paul Poast: "Der er ikke behov for at reformere FN's Sikkerhedsråd"**.
World Politics Review. 30.9.2022. Uddrag.
- A2: **Tim Murithi: "Undertrykkelsens orden: Afrikas jagt på et nyt internationalt system"**. Foreign Affairs. 18.4.2023. Uddrag.
- A3: **Suzanne Nossell: "Det er på tide at udvide FN's Sikkerhedsråd"**.
Foreign Affairs. 7.7.2023. Uddrag.
- A4: **Henrik Dahl: "Vesten har tabt freden efter Den Kolde Krig"**.
Berlingske. 30.8.2023. Uddrag.

Delopgave B: Mangel på arbejdskraft

- B1: **Pelle Dragsted: "Mangel på arbejdskraft er en god nyhed for lønmodtagerne"**.
Information. 26.8.2021. Uddrag.
- B2: **Anders Borup Christensen: "Vi skal fortsat lave reformer, der øger arbejdsudbuddet – det er rettidig omhu"**
og **"De offentlige finanser er slet ikke så robuste, som mange tror"**.
Information. 23.11.2022 og Børsen 12.12.2022. Begge uddrag.
- B3: **Lars Andersen: "Politikerne bør fokusere mindre på reformer, der øger arbejdsudbuddet, og sætte gang i reformer, der øger produktiviteten."**
Opslag på Facebook. 22.11.22.
- B4: **Deadline: "Interview med professor i økonomistyring ved Aalborg Universitet Per Nikolaj Bukh"**.
DR2. 12.1.2023.

Delopgave C: Unges nikotinformbrug

C1: Figur 1: VIVE. 2022.

Figur 2: Vidensråd for forebyggelse. 2022.

Figur 3: Sundhedsstyrelsen. 2023.

Tabel 1: Sundhedsstyrelsen. 2023.

C2: **Kræftens Bekæmpelse: "Jeg betragter ikke mig selv som ryger, selv om jeg jo er det. Et indblik i rygestart og optrapning af rygning blandt unge i starten af 20'erne"**.
2019.

Sundhedsstyrelsen: "Unge forbrug af røgfri nikotin. En kvalitativ undersøgelse af 15-24-åriges forbrug af røgfrie tobaks- og nikotinprodukter".
2022.

C3: **Julie Lund Fisker og Sofie Øgård Gøttler: "Regeringen åbner for at hæve prisen på røgfrie nikotinprodukter"**.
Jyllands-Posten. 28.2.2023. Uddrag.

Dette prøvesæt er omfattet af ophavsretten, jf. ophavsretslovens § 1. Prøvesættet må alene anvendes til den på prøvesættet anførte prøve. Al anden anvendelse af prøvesættet, herunder visning eller deling f.eks. via internettet, sociale medier, portaler og bøger, udgør en krænkelse af Børne- og Undervisningsministeriets og evt. tredjemands ophavsret og er ikke tilladt. Overtrædelse af ophavsretten kan være erstatningspådragende og/eller strafbart.

Prøvesættet kan dog, efter at prøveperioden er afsluttet, anvendes til undervisningsbrug på uddannelser m.v. omfattet af den lovgivning, som Styrelsen for Undervisning og Kvalitet administrerer.